

**Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa  
im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu**

**ZESZYTY NAUKOWE  
INSTYTUTU SOCJOLOGII**

**pod redakcją Beaty Szluz**

**Zeszyt nr 3**

**Tarnobrzeg 2011**

**Recenzent**

dr hab. prof. AGH Dariusz Wojakowski

**Korekta**

Renata Dajnowska

© Copyright by Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa  
im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu  
All rights reserved

**ISSN 1689-815X**

**ISBN 978-83-89639-47-9**

Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej  
im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu  
ul. Sienkiewicza 50, 39-400 Tarnobrzeg  
e-mail: [wydawnictwo@pwsz.tarnobrzeg.pl](mailto:wydawnictwo@pwsz.tarnobrzeg.pl)  
[www.pwsz.tarnobrzeg.pl/wydawnictwo](http://www.pwsz.tarnobrzeg.pl/wydawnictwo)

**Skład, druk, oprawa**

Neiko Plus s.c.  
ul. Zakładowa 11B, 39-100 Tarnobrzeg  
e-mail: [drukarnia@neiko.pl](mailto:drukarnia@neiko.pl)  
[www.neiko.pl](http://www.neiko.pl)

## SPIS TREŚCI

Wstęp .....	5
<b>Część I.</b>	
<b>Wokół współczesnych problemów i zagadnień socjologii .....</b>	<b>9</b>
<b>Stanisław Lis</b> <i>Spoleczeństwo informacyjne – przełąd głównych stanowisk teoretycznych .....</i>	<b>11</b>
<b>Arkadiusz Tuziak</b> <i>Wybrane aspekty socjologicznej koncepcji sztuki Stanisława Ossowskiego .....</i>	<b>27</b>
<b>Tamara Kolek</b> <i>Rola wychowania chrześcijańskiego w zapobieganiu zachowaniom antyspolecznym .....</i>	<b>43</b>
<b>Beata Szluz</b> <i>Zjawisko bezdomności we Francji .....</i>	<b>55</b>
<b>Teresa Zbyrad</b> <i>Domy pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami zdrowia psychicznego – stan aktualny i perspektywy zmian .....</i>	<b>73</b>
<b>Część II.</b>	
<b>Empiryczne eksploracje rzeczywistości społecznej</b> <b>Artykuły, Raporty .....</b>	<b>93</b>
<b>Joanna Biernicka</b> <i>Osoby niepełnosprawne i ich problemy w świadomości społeczności lokalnej .....</i>	<b>95</b>

**Katarzyna Dziuba-Owsianka**

*Poziom kompetencji zawodowych menedżerów  
na przykładzie analizy zależności istniejących  
między kompetencjami społecznymi i myśleniem strategicznym . . . . .* 115

**Daniel Markowski, Justyna Kędra, Piotr Setlak**

**Piotr Szulich, Marek Ziemia**

*Wybory samorządowe Tarnobrzeg –  
sondaż przedwyborczy. Raport z badań . . . . .* 127

**Justyna Kędra, Piotr Setlak, Piotr Szulich, Marek Ziemia**

*Sondaż przedwyborczy w Stalowej Woli  
przed II turą wyborów prezydenta miasta . . . . .* 139

**Piotr Setlak, Piotr Szulich**

*Raporty z badań wykonanych na zlecenie Urzędu Miasta  
w Tarnobrzegu w okresie XII 2009 – I 2010 . . . . .* 157

## WSTĘP

Niedługa, bo zaledwie dziesięcioletnia historia Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, w której ramach prowadzi badania naukowe i kształci studentów zespół pracowników Instytutu Socjologii, skłania do upublicznienia ich dokonań i referowania wyników ich eksploracji. Udostępniony Czytelnikom kolejny „Zeszyt Naukowy Instytutu Socjologii” zawiera najnowsze wyniki badań i analiz naukowych pracowników. Ze względu na szerokie spektrum zainteresowań Autorów problematyka niniejszej edycji jest znacznie zróżnicowana tematycznie. Zeszyt został podzielony na dwie części, z których pierwsza zawiera rozważania teoretyczne, z kolei teksty zawarte w drugiej części są oparte o badania empiryczne przeprowadzone indywidualnie lub zespołowo.

Zamieszczone w tomie teksty odznaczają się niewątpliwymi walorami analityczno-poznawczymi i metodologiczno-badawczymi. Prezentują one zarówno retrospektywne treści socjologiczne, jak i wnikliwe analizy dotyczące zjawisk społecznych. Są to także próby aplikacji własnych myśli do praktyki, w kontekście zastosowania wiedzy socjologicznej w różnych dziedzinach życia społecznego.

Tomotwiera artykuł Stanisława Lisa zatytułowany „Społeczeństwo informacyjne – przegląd głównych stanowisk teoretycznych”, w którym autor podjął dyskurs mający na celu wyodrębnienie i uzasadnienie kształtowania się w naukach społecznych typologii społeczeństwa informacyjnego. W oparciu o dogłębną analizę literatury przedmiotu i poczynione przemyślenia badacz ukazał pięć typów owego społeczeństwa: technologiczny, ekonomiczny, zawodowy, przestrzenny i kulturowy. Dostrzeżone w tekście zintegrowane przemyślenia autora, z perspektywy socjologa i filozofa, tworzą wartościowy grunt do kolejnych rozważań w obrębie otwartego – co S. Lis akcentuje – pola naukowej dyskusji.

Z kolei w artykule pt. „Wybrane aspekty socjologicznej koncepcji sztuki Stanisława Ossowskiego”, Arkadiusz Tuziak podkreślił, że dokonania wybitnego uczonego na gruncie socjologii sztuki stanowią mniej znaną, choć istotną część Jego dorobku naukowego. Pomimo, że zagadnienia związane ze sztuką pozostawały poza głównym nurtem naukowych zainteresowań S. Ossowskiego, to jego socjologiczne analizy w znaczącym stopniu przyczyniły się do rozwoju polskiej estetyki. W efekcie, co w konkluzji potwierdził autor tekstu, powstał bogaty materiał empiryczny dotyczący różnorodnych reakcji odbiorców na dzieła sztuki, ponadto wnikliwe analizy znaczeniowe terminów tradycyjnej estetyki oraz własne, oryginalne i głębokie refleksje natury teoretycznej.

Opracowanie Tamary Kołek, poświęcone zostało „Roli wychowania chrześcijańskiego w zapobieganiu zachowaniom antyspołecznym”. Autorka integrując posiadaną wiedzę z dwu dyscyplin naukowych, to znaczy filozofii i psychologii, podjęła próbę ukazania ideału wychowania chrześcijańskiego oraz zagadnień związanych z zachowaniem antyspołecznym.

Beata Szluz przedstawiła efekty swoich dociekań, ukierunkowanych na ukazanie „Zjawiska bezdomności we Francji”. Zobrazowanie tego problemu społecznego natręcza naukowcom duże trudności, ponieważ prowadzenie badań empirycznych jest skomplikowane, a niekiedy nawet niebezpieczne. Zagadnieniu bezdomności poświęca się w literaturze z zakresu nauk społecznych wciąż zbyt mało miejsca, zdecydowanie unikatowe są teksty polskojęzyczne dające obraz zjawiska w poszczególnych krajach Europy czy pozaeuropejskich. Mając na uwadze fakt, że Francja to państwo w którym nasilenie zjawiska jest duże, stało się ono centrum zainteresowania autorki.

Artykuł Teresy Zbyrad pt. „Domy pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami zdrowia psychicznego – stan aktualny i perspektywy zmian”, wpisuje się we współczesną dyskusję wokół pomocy, opieki i wsparcia udzielanego osobom psychicznie chorym. Autorka ukazuje przemiany, które w tych placówkach daje się zauważyć, podkreśla jednocześnie szereg problemów i ograniczeń wiążących się z funkcjonowaniem domów pomocy społecznej. Podejmuje próbę wskazania propozycji umożliwiających podniesienie jakości świadczonych usług. Mając na uwadze wzrastanie liczby osób z zaburzeniami zdrowia psychicznego, podjęta tematyka wydaje się aktualna nie tylko dla badaczy, ale przede wszystkim dla praktyków, którzy podejmują działania na rzecz tej kategorii podopiecznych.

Niezwykle satysfakcjonujące i ważne są dla socjologii badania empiryczne, które wciąż na nowo pozwalają na wysuwanie wniosków, okazujących się niezwykle cennymi dla praktyków, ponieważ można je aplikować w różnych dziedzinach życia społecznego. Uwagę zwraca artykuł napisany przez Joannę Biernicką, który nosi tytuł „Osoby niepełnosprawne i ich problemy w świadomości społeczności lokalnej”. Autorkę interesowało, jak mieszkańcy miasta Tarnobrzega postrzegają osoby niepełnosprawne i ich problemy? Badanie przeprowadzono wśród dorosłych mieszkańców tego miasta, dlatego końcowe wnioski mogą być interesujące szczególnie dla praktyków podejmujących działania na rzecz osób niepełnosprawnych.

Z kolei Katarzyna Dziuba-Owsianka przygotowała tekst pt. „Poziom kompetencji zawodowych menedżerów na przykładzie analizy zależności istniejących między kompetencjami społecznymi i myśleniem strategicznym”. Autorka, mając na celu zrozumienie zachowań związanych z pełnieniem funkcji kierowniczych, podjęła próbę uwzględnienia zależności, jakie występują między aspektem społecznym a poznawczym pracy menedżera.

Przeprowadzane w Polsce wybory prezydenckie, parlamentarne czy samorządowe poprzedzane są wykonywanymi przez różne ośrodki badawcze sondażami przedwyborczymi. Funkcjonujący w tarnobrzesckiej szkole ośrodek badawczy przeprowadził sondaże – w grudniu 2010 r., tzn. przed ostatnimi wyborami samorządowymi – z których

dwa raporty zostały zaprezentowane w niniejszym tomie. Pierwszy z nich obrazuje „Wybory samorządowe w Tarnobrzegu”, a został przygotowany przez zespół naukowców: Daniela Markowskiego, Justynę Kędrę, Piotra Setlaka, Piotra Szulicha i Marka Ziembę. Z kolei drugi, pt. „Sondaż przedwyborczy w Stalowej Woli przed II turą wyborów prezydenta miasta”, przeprowadzili i sporządzili: Justyna Kędra, Piotr Setlak, Piotr Szulich oraz Marek Ziemia. Udostępnienie czytelnikom raportów umożliwia nie tylko zapoznanie się z ich wynikami, daje również sposobność studentom – którzy dopiero zdobywają doświadczenia związane z prowadzeniem badań empirycznych – do wzbogacenia swojej wiedzy z zakresu metodologii badań socjologicznych.

Zeszyt zamyka obszerny raport, do którego badania zostały zrealizowane przez Piotra Setlaka i Piotra Szulicha, na prośbę Urzędu Miasta w Tarnobrzegu. Dotyczyły one „Zadowolenia mieszkańców z usług świadczonych przez Biuro Obsługi Klientów Urzędu Miasta w Tarnobrzegu oraz potrzeb i oczekiwań klientów związanych z załatwianiem spraw drogą elektroniczną”. Wyniki przeprowadzonych badań są aplikowane do praktyki, czego rezultatem może być poprawa jakości świadczonych usług, a co za tym idzie zwiększenie satysfakcji mieszkańców, którzy załatwiają wiele spraw w tej instytucji.

Zamieszczone w trzecim tomie „Zeszytów Naukowych Instytutu Socjologii” artykuły – co już zaakcentowano – ukazują różnorodność zainteresowań naukowych pracowników, które wpisują się w socjologiczną dyskusję nad ważnymi społecznie zagadnieniami. Zamysłem piszących swoje dociekania Autorów jest wzbogacenie i zaciekawienie ukazanymi tekstami tych Czytelników, którzy interesują się problematyką z zakresu nauk społecznych, szczególnie socjologii. Naukowcy mają nadzieję, że publikacja spotka się z zainteresowaniem osób podejmujących próby rozwiązywania problemów społecznych, których dążenia są ukierunkowane na ciągłe poszukiwanie i budowanie jakościowo najlepszych strategii oraz efektywne dążenie do rozwoju społecznego. Ze względu na dość obszerną część publikacji poświęconą zagadnieniom związanym z miastem Tarnobrzegiem i najbliższym regionem, trzeba mieć nadzieję, iż odbiorcami książki będą także osoby, które mają na celu rozwój tej części naszego kraju.

*Beata Szluz*







**Beata Szluz**

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa  
im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu

## ZJAWISKO BEZDOMNOŚCI WE FRANCJI

### Wstęp

Bezdomność jest przejawem skrajnego wykluczenia człowieka. Trudno jest zdiagnozować i określić ilu ludzi na świecie pozostaje w obecnej chwili bez „dachu nad głową” i środków do życia. W tym celu opracowano i tworzy się wciąż nowe metody, które mają na celu jak najbardziej precyzyjne zebranie danych statystycznych. Nade wszystko niepokoi fakt, że bezdomność dotyka dorosłe osoby, częściej mężczyzn, niż kobiety, jak również dzieci. Zjawisko wywołuje zainteresowanie badaczy nie tylko w skali danego kraju, ale także w szerszym zakresie, m.in. w krajach Unii Europejskiej (UE), na której poziomie próbują oni wypracować wspólne stanowisko w odniesieniu do tego problemu społecznego.

Niewątpliwą trudność stanowią problemy związane z definiowaniem pojęcia bezdomności. Są one sygnalizowane przez poszczególne państwa, które tworzą strategię przeciwdziałania temu zjawisku. Europejska Federacja Narodowych Organizacji Pozarządowych Pracujących na rzecz Bezdomnych (FEANTSA) podejmuje szereg działań, które mają na celu zbudowanie europejskiej typologii bezdomności oraz jak najbardziej precyzyjne sformułowanie definicji.

Przyjęto, że istnieją trzy domeny konstytuujące pojęcie „dom”. Pierwsza z nich to *domena fizyczna*, czyli przestrzeń, lokum, które pozwala na zaspokojenie potrzeb człowieka oraz jego rodziny, w kontekście zapewnienia ochrony przed warunkami atmosferycznymi. Kolejna domena określana jest jako społeczna i wiąże się z możliwością zachowania prywatności, jak również doświadczania relacji i życia społecznego np. dzieciństwa, małżeństwa, macierzyństwa. Trzecia domena nosi nazwę prawnej i jest związana z posiadaniem przez jednostkę gwarancji ochrony posiadanych dóbr i bezpieczeństwa zamieszkiwania, łącznie z tytułem prawnym do zajmowanego lokum. Jeżeli sytuacja mieszkaniowa człowieka pozbawiona jest jednej bądź kilku

domen, staje się jakimś rodzajem bezdomności lub wykluczenia mieszkaniowego<sup>178</sup>. Przykładem może być przebywanie w działkowej altance, która może chronić przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, daje możliwość zachowania wspomnianej prywatności, doświadczania relacji i życia społecznego, lecz w sytuacji braku tytułu prawnego do zajmowanego lokalu, nadal lokuje osoby poza sferą ludzi „domnych”. FEANTSA zakłada, że nie ma jednej definicji bezdomności oraz to, że powinna ona odzwierciedlać kontekst polityki społecznej, dla której potrzeb dane badanie jest podejmowane i realizowane. Dostrzegana jest zatem specyfika tego zjawiska w odniesieniu do poszczególnych krajów.

Ważne, a jednocześnie trudne do przeprowadzenia jest monitorowanie skali zjawiska bezdomności w poszczególnych państwach. Zadanie jest niełatwe, ponieważ osoby bezdomne przemieszczają się z jednego miejsca na inne, co powoduje niekiedy kilkukrotne wykazywanie w statystykach tej samej jednostki. Część z nich nie chce być rejestrowana, unikając utożsamiania z bezdomnymi osobami. Dostrzegane są ponadto sezonowe wahania liczby bezdomnych korzystających z pomocy różnego typu placówek, które odnotowują wzrost ich ilości w zimnych porach roku.

Przyjmując szacunkowo, że bezdomnych osób jest w każdej populacji około 0,5%, K. Kalinowski podjął próbę zobrazowania ich liczby w zestawieniu z liczbą ludności świata, poszczególnych kontynentów i wybranych państw. Autor szacuje, iż w Europie egzystuje około 2475000 bezdomnych. Wśród krajów europejskich szczególną uwagę zwracają następujące z nich: Niemcy (411648), Francja (320288) oraz Wielka Brytania (305566), w których przybliżona liczba bezdomnych może być największa. Celem porównania z innymi państwami, wspomniany Autor, przytoczył następujące dane liczbowe: we Włoszech przebywa około 290631 osób bezdomnych, z kolei w Hiszpanii jest ich 202625, natomiast w Norwegii ich liczba jest mniejsza i wynosi około 23302<sup>179</sup>.

Z analizy badań poświęconych tej tematyce wynika, że kraje mające silnie rozbudowany system pomocy ludziom bezdomnym, odnotowują w swoich statystykach największą ich liczbę. Rozmiary nasilenia zjawiska można ukazać grupując poszczególne państwa w trzy kategorie:

1. obejmuje duże kraje, mające najwyższy stopień bezdomności: Niemcy, Francja, Wielka Brytania;
2. obejmuje następujące kraje: Belgia, Włochy, Luksemburg, Holandia, Irlandia;
3. obejmuje kraje o umiarkowanym poziomie bezdomności: Dania, Portugalia, Hiszpania<sup>180</sup>.

---

<sup>178</sup> Por. J. Wygnańska, *Europejska typologia bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego ETHOS*, [w:] *Bezrobocie jako problem bezdomnych polskich*, red. A. Duracz-Walczak, Warszawa 2007, s. 44–45.

<sup>179</sup> Szerzej na ten temat zob. K. Kalinowski, *Bezdomność na świecie i w Europie*, „Homo Mizerus” 20(2010), s. 10.

<sup>180</sup> Por. I. Ogonowska, *Bezdomność w krajach Wspólnoty Europejskiej w latach*

Można przypuszczać, że oferowany bezdomnym szeroki wachlarz świadczeń w systemie pomocy społecznej jest czynnikiem nasilającym ich migrowanie. Dostrzegane jest bowiem zarówno ich przemieszczanie się do większych miast, ale także do innych państw, w których spektrum świadczeń jest większe, czego przykładem może być migrowanie polskich bezdomnych do Niemiec. W przypadku części osób wspomniane świadczenia są czynnikiem potęgującym także ich bierność i zależność od otrzymywanej pomocy oraz wsparcia, utratę zasobu inicjatywy, poczucie całkowitej bezsilności, wzrost roszczeniowego stosunku do świata zewnętrznego, jak również utrwalanie reakcji emocjonalnych kosztem racjonalnych, poszukiwanie natychmiastowej gratyfikacji, a niekiedy również marnotrawienie uzyskanej pomocy. Biorąc pod uwagę przytoczone statystyki<sup>181</sup>, z których wynika, że Francja należy do krajów o szczególnie dużym nasileniu zjawiska bezdomności, temu zagadnieniu poświęcono niniejszy artykuł.

## 1. Specyfika i skala zjawiska bezdomności we Francji

We Francji w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia zaczęto powszechnie używać nowego pojęcia określającego bezdomnych. Od tego momentu stosowany jest skrót SDF (*Sans Domicile Fixe*), oznacza on osoby, które nie posiadają stałego zakwaterowania. W większości przeprowadzonych badań udowodniona jest niejednorodność wśród określanych tym skrótem bezdomnych. Zaliczono do nich następujące osoby: zwolnione z więzienia; znajdujące się w niestabilnej sytuacji, przechodzące ze szpitali do domów pomocy społecznej, które nie są w stanie samodzielnie funkcjonować; chorych opuszczających szpitale; pracowników sezonowych (pracujących tymczasowo, np. przy winobraniu); samotnych mężczyzn; kobiety z dziećmi; pary z dziećmi lub bez dzieci, coraz więcej młodzieży. Z kolei jeśli chodzi o wiek osób, to jest ich coraz więcej w przedziale pomiędzy 20 a 40 rokiem życia<sup>182</sup>. Problem niehomogeniczności wywołuje niezadowolenie wśród samych SDF, żądają oni bowiem rozróżnienia na tych, którym w ich opinii należy pomagać oraz takich, których należy pozbawić możliwości otrzymywania wsparcia. Najczęściej jest to manifestowane w ośrodkach interwencyjnych, w których owo zróżnicowanie wśród SDF jest najbardziej widoczne. Szczególnie negatywnie postrzegane są osoby psychicznie chore oraz obcokrajowcy<sup>183</sup>.

---

1991–1992, Warszawa 1994, s. 8.

<sup>181</sup> Szacuje się, że we Francji egzystuje około 1 mln osób bezdomnych, natomiast w przybliżeniu 100 tys. ludzi żyje na ulicach (dane z 2007 roku, źródło: <http://www.emmaus-france.org.uk>); cyt za: Homeless World Cup Organisation, *Homeless Statistics*, <http://www.homelessworldcup.org/content/homelessness-statistics> z dnia 19.04.2011 r.

<sup>182</sup> Por. Z-H. Djemila, *Les SDF et la villa. La géographie du savoir- survivre*, Paris 2002, s. 43.

<sup>183</sup> Tamże, s. 46.

W latach osiemdziesiątych rozpoczęto także tworzenie statystycznego ujęcia skali zjawiska bezdomności we Francji. Szacunkowe dane ukazujące liczbę bezdomnych w tym kraju zobrazowano w tabeli nr 1.

**Tabela nr 1:** Dane szacunkowe dotyczące liczby bezdomnych osób we Francji (dane opublikowane w latach 1987–1993)

Autor opracowania i zamawiający	Metoda gromadzenia danych	Data badania	Data publikacji danych	Szacunkowe dane
J. Wrezinski dla Rady Ekonomicznej i Społecznej	Eksploracja na podstawie szacunków Stowarzyszenia ATD w Reims	brak danych	1987	Między 200 000 a 400 000 osób w trudnej sytuacji
BIPE dla Grupy SCIC Caisse des dépôts	Rachunek na podstawie spisu generalnego obywateli oraz kartoteki SDF w prefekturach	1990	1992	202 000 osób bez dachu nad głową, w tym 98 000 SDF (osób bez stałego miejsca zamieszkania)
Ch. Chassériau dla Ministerstwa Spraw Socjalnych	Szacunki osobiste	1993	1993	250 000 SDF
FEANTSA dla Komisji Wspólnoty Europejskiej	Szacunki pochodzące z raportów dostarczonych przez francuskie stowarzyszenia	1993	1993	627 000 osób bez dachu nad głową
Krajowi eksperci dla Głównego Komitetu do spraw Polityki Społecznej Rady Europy	brak danych	1987	1993	Między 200 000 a 500 000 osób bez domu

**Źródło:** I. Ogonowska, *Bezdomność w krajach Wspólnoty Europejskiej w latach 1991–1992*, Warszawa 1994, s. 7; *La Rue et le foyer*, INED/PUF, Diffusion, 2001, cyt. za: P. Declerck, *Rozbitkowie: rzecz o pańskich klozardach*, Warszawa 2004, s. 477.

Dane zebrane w tabeli nr 1 pozwalają na dostrzeżenie dużych rozbieżności pomiędzy szacunkami poszczególnych autorów. Można przypuszczać, że jest to spowodowane przede wszystkim różnorodnością metod stosowanych przez zespoły zbierające dane, a także założonymi przez badaczy kryteriami, które obejmuje przyjęta definicja bezdomności.

W 2000 roku Francuski Wysoki Komitet do spraw Mieszkalnictwa oszacował, że 35 tys. osób przebywało w noclegowniach i ośrodkach pomocy społecznej, ponadto około 550 tys. nie posiadało własnego mieszkania i egzystowało w hotelach, wśród

nich było 50 tys. dzieci<sup>184</sup>. Z kolei według ekspertów w styczniu 2001 roku było we Francji około 86 tys. bezdomnych, ponadto zaobserwowano tendencję wzrostową<sup>185</sup>.

Od 2003 roku narodowi korespondenci skupieni w Europejskim Obserwatorium Bezdomności, jak i członkowie Grupy Roboczej do spraw Danych FEANTSA, prowadzą dyskusję nad operacyjną typologią bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego ETHOS, która została opublikowana w 2004 roku. Rok później typologia była po raz pierwszy weryfikowana przez korespondentów nowych krajów członkowskich UE. W „Europejskiej typologii bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego” przyjęto następującą klasyfikację:

1. *rooflessness* (osoby niemające schronienia w jakiegokolwiek formie: przebywające w miejscach publicznych, noclegowniach i/lub z koniecznością spędzenia kilku godzin w ciągu dnia w miejscach publicznych);
2. *houselessness* (osoby, które przebywają w instytucji udzielającej pomocy bezdomnym, posiadają schronienie tymczasowe: schroniska dla bezdomnych/zakwaterowanie tymczasowe, schronienie dla kobiet, zakwaterowanie dla uchodźców i imigrantów, opuszczający np. instytucje penitencjarne/karne, szpitale i instytucje opiekuńcze, specjalistyczne zakwaterowanie wspierane, np. wspierane mieszkania, wspierane mieszkania zbiorowe, foyer – ośrodki dla młodzieży, zakwaterowanie dla nieletnich rodziców);
3. *living in insecure housing* (osoby zagrożone wykluczeniem ze względu np. na mającą nastąpić eksmisję, niestabilność najmu, przemoc w rodzinie);
4. *living in inadequate housing* (osoby mieszkające w nieodpowiednich warunkach mieszkaniowych, w budynkach, które nie nadają się do remontu, w warunkach skrajnego przeludnienia, w przyczepach kempingowych)<sup>186</sup>.

Kategoryzacja bardzo szeroko ujmuje zjawisko bezdomności, bowiem zaliczono tutaj zarówno te osoby, które są pozbawione dachu nad głową, przebywające w placówkach dla bezdomnych, jak i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym. Wzięto pod uwagę nie tylko obywateli danego kraju, ale także uchodźców i imigrantów. Wyszczególnione kategorie koncepcyjne zostały podzielone na kategorie operacyjne, które są stosowane w krajach europejskich. Jednocześnie założono, że należy uwzględnić różnice narodowe w celu bardziej precyzyjnego postrzegania i rozumienia zjawiska.

Biorąc pod uwagę przytoczoną, uszczegółowioną klasyfikację, od 2006 roku sporządzane są zestawienia statystyczne obrazujące poszczególne kategorie operacyjne w krajach członkowskich UE. Dokonując analizy udostępnianych zestawień można zauważyć, że są one niekompletne, co ukazuje poziom trudności jakie następuje ich opracowywanie. W celu ich doprecyzowania badacze zaopatrują je w szereg

---

<sup>184</sup> Por. P. Declerck, *Rozbitkowie: rzecz o paryskich klozardach*, Warszawa 2004, s. 474.

<sup>185</sup> Por. Z-H. Djemila, *Les SDF et la villa...*, s. 39.

<sup>186</sup> European Federation of National Organisations Working with the Homeless, *ETHOS – European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*, [www.feantsa.org.pl](http://www.feantsa.org.pl) z dnia 10.03.2008 r.

wyjaśnień, m.in. określają obszar, którego dotyczą, datę zbierania danych, wskazują nie tylko liczbę bezdomnych osób, ale także np. miejsc oferowanych w placówkach w poszczególnych porach roku. Przytaczane dane są zatem wciąż niedokładne, można przypuszczać, że są obciążone dużą dozą pomyłek. Mając na uwadze pojawiające się przed badaczami trudności, podjęto próbę ukazania skali zjawiska bezdomności we Francji w 2006 i w 2009 roku, którą zaprezentowano w tabeli nr 2.

Biorąc pod uwagę pierwszą kategorię koncepcyjną, tzn. osoby bez dachu nad głową, można zauważyć, że w 2006 i 2009 roku, zadeklarowana przez przedstawiciela Francji w FEANTSA, liczba bezdomnych nie zmieniła się, nieznacznie zmniejszyła się natomiast ilość miejsc noclegowych w placówkach dla bezdomnych osób. Nie wszystkie dane obrazowane w statystykach zestawianych przez FEANTSA są we Francji opracowywane, dlatego nie jest możliwe dokonywanie porównań i analiz. We Francji istnieją trzy główne źródła danych, dotyczących zjawiska bezdomności: spis powszechny ludności, ponadto sondaże, obejmujące w szczególności właśnie bezdomnych, jak również gromadzone są dane administracyjne na podstawie rejestracji. Spis bezdomnych dokonywany jest co pięć lat w gminach powyżej 10 tys. mieszkańców i rotacyjnie w mniejszych gminach. Odbył się on po raz pierwszy w 2006 roku. Z kolei pilotażowe badanie miało miejsce w 2009 roku w Tuluzie, w celu przygotowania do spisu ludności w 2012 roku, aby zwiększyć zakres badania populacji bezdomnych we współpracy z wolontariatem<sup>187</sup>.

## 2. Charakterystyka bezdomnych

Według badań Narodowego Instytutu Statystyki i Badań Ekonomicznych (INSEE) osoby bezdomne we Francji stanowią populację zdominowaną przez mężczyzn, co jest charakterystyczne dla analizowanego problemu społecznego nie tylko na terenie tego kraju. Liczba bezdomnych kobiet rośnie, jednakże jest ich zdecydowanie mniej niż mężczyzn. Od kilku lat obserwowana jest feminizacja bezdomnych, a także fakt obniżania się ich wieku. Średnia wieku bezdomnych osób w tym kraju mieści się w przedziale między 18 a 29 rokiem życia. Osoby w wieku powyżej 60 lat spotyka się rzadziej, co jest spowodowane umieszczaniem ich w domach pomocy społecznej lub placówkach opieki hospicyjnej. Problem ten dotyczy także około 29% obco-krajowców. Z badań przeprowadzonych w 1993 roku w Bordeaux wynika, że 26% bezdomnych osób pochodzi z południowo-zachodniej części kraju, tzn. z Akwitanii. W raporcie stwierdzono, że najczęściej przemieszczają się osoby młode, poniżej 25 roku życia. Zwrócono ponadto uwagę na mobilność przestrzenną, w której charakterystyce określono dwa poziomy. Pierwszy dotyczy skali zjawiska i rozmieszczenia bezdomnych na terenie kraju. Egzystują oni przede wszystkim w dużych i średnich

---

<sup>187</sup> Por. B. Edgar, *European Review of Statistics on Homelessness in Europe*, Brussels 2009, s. 26.

miastach. Migrowanie bezdomnych odbywa się w schematyczny sposób, tzn. wzdłuż trasy linii kolejowych północ – południe i wschód – zachód. W porze zimowej bezdomni migrują do miast, a w porze letniej do miejscowości przybrzeżnych. Z kolei drugi poziom przedstawia migrowanie bezdomnych w skali regionalnej, tzn. przemieszczanie się w kierunku większych miast w danym regionie. Niektóre miasta są tylko „przystankiem” w trakcie podróży, przed udaniem się do innego miejsca, np. miasto Bayonne w regionie Akwitanii jest miejscem, stanowiącym ów „przystanek” dla osób udających się do Hiszpanii czy Maroka<sup>188</sup>.

Centrum zakwaterowania i pomocy osobom bezdomnym (CHAPSA) zarejestrowało 8,6 tys. osób, które skorzystały z pomocy tego ośrodka. Było wśród nich: 77% Francuzów; 11,5% obywateli z krajów Maghrebu<sup>189</sup>; 5,7% stanowiły osoby, które przybyły z krajów UE; 4,5% z innych krajów, których nie określono; a 1,3% reprezentowały osoby, które przybyły z czarnej Afryki. Określono także regiony we Francji, z których pochodzili bezdomni: 43% z Paryża i aglomeracji paryskiej; 24% z zachodniej części kraju; 17% z północnej części kraju; 9% ze wschodniej części kraju; 5% pochodziło z południa Francji; 2% reprezentowało departamenty i terytoria zamorskie Francji. Wśród bezdomnych, którzy korzystali z pomocy placówki było 91,3% mężczyzn i 8,7% kobiet. Mężczyźni w wieku do 30 roku życia stanowili 12%, kobiety 15,8%; 82,2% byli to mężczyźni między 31 a 60 rokiem życia, kobiet w tym przedziale wiekowym było 69,1%; z pomocy skorzystało także 5,8% mężczyzn, którzy przekroczyli 60 rok życia i 15,1% kobiet. Stwierdzono, że bezdomni częściej zapadają na różne choroby niż reszta populacji, dotyczy to np. zachorowalności na gruźlicę, którą zanotowano na poziomie od 2,05% do 3,59% (przy statystycznej zapadalności w 17 przypadkach na 100 tys. osób). Inne częste schorzenia to: u 22% infekcje płuc, oskrzeli i jelit oraz HIV; u 15% alkoholizm i powikłania z nim związane m.in. padaczka alkoholowa, marskość wątroby, psychozy i inne; z kolei u 15% zaobserwowano schorzenia dermatologiczne, tzn. wszawicę, grzybicę, odmrożenia i inne; zaś u 8% występowały choroby psychiczne<sup>190</sup>.

W 1996 roku Narodowy Instytut Studiów Demograficznych (INED) opublikował wyniki badań przeprowadzonych wśród bezdomnych osób. 49% respondentów wskazało, że ich ojciec był robotnikiem. W przypadku starszych bezdomnych ojcowie częściej byli właśnie robotnikami lub rolnikami, natomiast młodszy ankietowani pochodzili z rodzin, w których ojcowie najczęściej byli pracownikami umysłowymi.

---

<sup>188</sup> Por. Z-H. Djemila, *Les SDF et la villa...*, s. 43.

<sup>189</sup> Maghreb to określenie stosowane przez Arabów w stosunku do regionu północno-zachodniej Afryki. Powstało w czasie ekspansji arabskiej w średniowieczu. Nazwa ta przyjęła się również w językach europejskich i odnosi się obecnie do Maroka, Algierii, Tunezji, czasem także Libii. Wysoki wskaźnik wśród bezdomnych osób, które przybyły z tego rejonu do Francji, jest związany z migrowaniem kombatanatów marokańskich, którzy w 1994 roku przyjechali z nadzieją na podwyższenie renty wojskowej.

<sup>190</sup> Por. P. Declerck, *Rozbitkowie: rzecz o paryskich kloszardach...*, s. 478–479, 491.



**Tabela nr 2:** Skala zjawiska bezdomności we Francji (dane opublikowane w 2006 roku i 2009 roku)

Kategoria koncepcyjna	Typ operacyjny		Definicja operacyjna		2006	2009
1	2		3		4	5
Bez dachu nad głową	1	Mieszkanie w miejscach publicznych	1.1	Spanie „pod chmurką”	5 080	5 080 (2001)
			1.2	Podopieczni streetworkerów	brak danych	brak danych
	2	Przebywanie w noclegowni i/lub z koniecznością spędzenia kilku godzin w ciągu dnia w miejscach publicznych	2.1	Placówki bezpośredniego dostępu, np. garkuchnie, punkty pomocy medycznej	15 712 (miejsc)	14 774 (2008, miejsca)
			2.2	Zaaranżowane na jedną lub kilka nocy, np. w tanim hotelu	brak danych	brak danych
Bez miejsca zamieszkania	3	Schroniska dla bezdomnych/zakwaterowanie tymczasowe	3.1	Schronisko krótkiego pobytu	46 469 (miejsca oferowane poza sezonem zimowym z wyłączeniem miejsc interwencyjnych) 1 750 (1 520 miejsc oferowanych przez stowarzyszenia i 230 wynajętych)	9 802 (miejsca hotelowe) 32 713 (schroniska i ośrodki) 7 051 (stabilizacja) 24 700 (pomoc tymczasowa)
			3.2	Zakwaterowanie tymczasowe (bez określonego czasu pobytu)	39 274	39 274
			3.3	Zakwaterowanie tymczasowe (z określonym czasem pobytu) Zakwaterowanie tymczasowe (dłuższy pobyt)	brak danych	4 619
	4	Schronienie dla kobiet	4.1	Zakwaterowanie w schronisku	brak danych	brak danych
			4.2	Wspierane mieszkalnictwo	brak danych	brak danych
	5	Zakwaterowanie dla uchodźców i imigrantów	5.1	Ośrodki recepcyjne	7 804 (miejsc, w nagłych sytuacjach) 18 553 (miejsc, tymczasowych)	40 001
			5.2	Zakwaterowanie dla repatriantów	brak danych	62 500
			5.3	Zakwaterowanie dla migrujących pracowników	brak danych	brak danych
	6	Opuszczający instytucje	6.1	Instytucje penitencyjne/karne	brak danych	brak danych
			6.2	Szpitalne i instytucje opiekuńcze	180 (liczba łóżek w Paryżu)	180 (liczba łóżek w Paryżu)

1	2		3		4	5
	7	Specjalistyczne zakwaterowanie wspierane	7.1	Wspierane mieszkania	brak danych	brak danych
			7.2	Wspierane mieszkania zbiorowe	111 (domów) 1 799 (miejsc) (2005)	brak danych
			7.3	Foyer (ośrodki dla młodzieży)	brak danych	1 800
			7.4	Zakwaterowanie dla nieletnich rodziców	brak danych	brak danych
Niebezpieczne zakwaterowanie	8	Bez umowy najmu	8.1	Zamieszkujący czasowo u rodziny lub przyjaciół (nie z wyboru) (dane dotyczące mieszkalnictwa i dane z instytucji pomocy społecznej)	150 000	180 000 (2002)
			8.2	Zamieszkiwanie w pomieszczeniu z niestandardową umową najmu lub podnajmu (z wyłączeniem squattingu)	brak danych 2 000 (2002, nielegalnie zajmowane budynki)	brak danych
	9	Z nakazem eksmisji	9.1	Lokatorzy z nakazem eksmisji	103 285	221 000
			9.2	Lokatorzy z nakazem zwrotu mienia	brak danych	brak danych
	10	Zagrożenie przemocą	10.1	Mieszkający pod groźbą przemocy ze strony partnera lub członka rodziny (statystyki policji)	35 113	35 113 (2006)
	Nieodpowiednie zakwaterowanie	11	Konstrukcje tymczasowe	11.1	Domy na kółkach/przyczepy kempingowe (nie będące zakwaterowaniem wakacyjnym)	129 032
11.2				Nielegalne zajmowanie przestrzeni (np. Romowie, podróżnicy)	1 150 000 (2001)	1 150 000 (2001, liczba osób)
11.3				Nielegalne zajmowanie budynków, czyli squatting	41 408	41 400
12		Mieszkania substandardowe	12.1	Zamieszkane lokale nie nadające się do zamieszkania według ustawowego standardu krajowego	1 150 000 (2001, mieszkanie jest komfortowe, jeśli posiada łazienkę, toaletę i system ogrzewania)	1 150 000 (2001, liczba osób)
13		Skrajne przeludnienie	13.1	Osoby zamieszkujące poniżej krajowej normy skrajnego przeludnienia	1 037 000 (2006)	140 000 (gospodarstw domowych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: B. Edgar, H. Meert, *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe*, Brussels 2006, s.60–68; B. Edgar, *European Review of Statistics on Homelessness in Europe*, Brussels 2009, s.74–80.

Wyniki badań pozwoliły na stwierdzenie, że zerwanie więzi z rodziną często zbiega się z wykorzeniem geograficznym. Najliczniejszy jest odsetek osób urodzonych poza granicami Francji, który wynosi prawie 40%. Około 37% urodziło się w różnych częściach tego kraju i aż 24% respondentów w regionie Île de France. Większość bezdomnych, około 80%, wywodziło się z ubogich rodzin, ponadto doświadczało w dzieciństwie m.in.: separacji rodziców, alkoholizmu rodziców, przemocy, zbrodni seksualnych matki, kazirodztwa czy prostytucji. Specjaliści w dziedzinie psychologii i psychiatrii podkreślili obserwowane u części bezdomnych osób zaburzenia psychiczne<sup>191</sup>. P. Declerck zarysował wizerunek bezdomnego człowieka we Francji następująco: „z punktu widzenia psychiatrycznego, typowy profil wyłaniający się z populacji kloszardów to mężczyzna (populacja jest męska w 90%), ciężki alkoholik i palacz tytoniu, odosobniony, nienawidzący kontaktów, którego dzieciństwo zostało naznaczone różnymi traumatycznymi doświadczeniami”<sup>192</sup>.

Analiza polskiej literatury przedmiotu pozwala na stwierdzenie, że bezdomność jest przede wszystkim problemem mężczyzn, ich odsetek jest zdecydowanie większy niż kobiet czy dzieci. Szacuje się, że mieści się on w przedziale od 60% do 90%. Zdecydowanie mniej liczna jest populacja bezdomnych kobiet, od około 10% do 40%<sup>193</sup>. Podobnie jest we Francji, zaś dostrzegając, że liczba bezdomnych kobiet w tym kraju stopniowo rośnie, a ich odsetek jest nadal znacznie mniejszy niż mężczyzn, V. Mougín podjął próbę postawienia odpowiedzi na następujące pytanie: dlaczego wśród SDF jest mniej kobiet? Sformułował kilka tez, które mają wyjaśnić nurtującą badaczy wątpliwość:

1. kobiety są bardziej chronione z punktu widzenia społecznego; kwestia zatrudnienia jest inaczej postrzegana w ich przypadku, niż w stosunku do mężczyzn; konieczność podejmowania pracy i jej utrzymania jest bardziej odnoszona do mężczyzn, natomiast pozostawanie kobiet bez pracy jest społecznie bardziej akceptowane;
2. kobiety mają możliwość korzystania ze świadczeń socjalnych, np. z zasiłku dla rodziców samotnie wychowujących dzieci; we Francji około 60% osób korzysta-

---

<sup>191</sup> Por. Z-H. Djemila, *Les SDF et la villa...*, s. 56.

<sup>192</sup> P. Declerck, *Rozbitkowie: rzecz o paryskich kloszardach...*, s. 491.

<sup>193</sup> Por. A. Przyemeński, *Bezdomność jako kwestia społeczna w Polsce współczesnej*, Poznań 2001, s. 80; E. Jagodzińska, *O przyczynach bezdomności w Polsce – wybrane zagadnienia*, <http://www.bratalbert.pl> z dnia 24.09.2007 r.; L. Stankiewicz, *Zrozumieć bezdomność. Aspekty polityki społecznej*, Olsztyn 2002, s. 39; J. Auleytner, *Polityka społeczna, czyli ujarzmienie chaosu socjalnego*, Warszawa 2002, s. 457; D.M. Piekut-Brodzka, *Bezdomność*, Warszawa 2006, s. 170; M. Dębski, *Socjodemograficzny portret zbiorowości ludzi bezdomnych województwa pomorskiego – grudzień 2007 (Raport z badań)*, „Pomost – o bezdomności bez lęku. Pismo samopomocy” 2007, s. 25; tenże, *Sytuacja bezdomnych kobiet w województwie pomorskim*, „Forum – o bezdomności bez lęku” 1(2008), s. 74; B. Szluz, *Świat społeczny bezdomnych kobiet*, Warszawa 2010, s. 98–99; J. Pavelková, *Antropologiczno-socjalni studie problematiky bezdomovců a žebráků v České Republice*, Praha 2010, s. 138.

- jących z tego rodzaju świadczeń finansowych stanowią kobiety; w sytuacji części bezdomnych kobiet urodzenie dziecka umożliwia im wyjście z bezdomności;
3. duże znaczenie dla kobiet ma rodzina, z którą one solidaryzują się, stanowi dla nich swoiste „schronienie” w danym momencie życia;
  4. istotny jest stosunek kobiet do własnego ciała, które mają więcej obaw wiążących się z własnym organizmem, dlatego rzadziej niż mężczyźni popadają w uzależnienia, tzn. alkoholizm i narkomanię;
  5. prostytutka, będąca inną formą życia na marginesie społeczeństwa, przyciąga i zatrzymuje kobiety, które mogłyby wejść w bezdomność<sup>194</sup>. Gratyfikacją, którą one otrzymują są nie tylko pieniądze czy przedmioty, ale także właśnie nocleg. Z przeprowadzonych przez licznych naukowców badań wynika, że prostytutka jest także jednym z czynników prowadzących kobiety ku bezdomności<sup>195</sup>. Zatem jest to czynnik, który może bezdomność wywoływać, bądź w niektórych przypadkach zapewniać specyficzną „domność”.

Badania przeprowadzone przez INSEE w 2001 roku wykazały, że większość bezdomnych osób we Francji ma „dach nad głową”, a tylko 8% z nich nie posiada schronienia i śpi w miejscach nieprzystosowanych do zamieszkania, tzn. w piwnicy, na parkingu, strychu, w samochodzie, fabryce, ruinach, grotach, niedokończonych budowach, namiotach, metrze, na dworcu, w korytarzach centrum handlowego, pod mostami, w ogrodach publicznych, tunelach, na klatkach schodowych, progu kościoła, dworach kolejowych, na chodniku. Część bezdomnych ciągle przemieszcza się, tzn. jednego dnia śpią na ławce, kolejnego na dworcu, a gdy otrzymają zasiłek dla bezrobotnych (RMI), udają się do hotelu<sup>196</sup>. W ostatnich latach pojawiła się we Francji

---

<sup>194</sup> Por. V. Mougin, *Les SDF*, Le Cavalier Blue, Paris 2005, s. 31–32.

<sup>195</sup> Szerzej na ten temat w polskiej literaturze naukowej piszą m.in.: K. Wierzbicka, *Problem bezdomności w Polsce*, [w:] *Sfery niedostatku i nędzy mieszkaniowej w Polsce*, red. E. Kuminek, Warszawa 1990, s. 46; M. Pisarska, *Bezdomni w Łodzi. Analiza socjologiczna*, „Polityka Społeczna” 11–12(1993), s. 9; też, *Miejskie schronisko dla bezdomnych kobiet w Łodzi (zasady funkcjonowania, charakterystyka zbiorowości pensjonariuszek)*, „Praca Socjalna” 4(1993), s. 45; K. Piotrkowska-Marczak i K. Kietlińska, *Rola sektora non-profit w opiece nad bezdomnymi*, „Polityka Społeczna” 10(1994), s. 29; E. Błażej, B. Bartosz, *O doświadczeniu bezdomności*, Warszawa 1995, s. 11–12; M. Porowski, *Bezdomność – obraz zjawiska i populacji ludzi bezdomnych*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, red. T. Pilch, I. Lepalczyk, Warszawa 1995, s. 436; J. Śledzianowski, *Przyczyny bezdomności spowodowane dysfunkcjonalnością rodziny*, „Roczniki Naukowe Caritas” 1(1997), red. T. Kamiński, W. Łazewski, H. Skorowski, s. 63–69; T. Sakowicz, *Dysfunkcjonalność rodziny polskiej*, praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. J. Śledzianowskiego, Biblioteka KUL, Lublin 1997, s. 191–234; R. Pawłowska, E. Jundziłł, *Pedagogika człowieka samotnego*, Gdańsk 2000, s. 84–86; L. Stankiewicz, *Zrozumieć bezdomność...*, s. 66; K. Głabicka, *Polityka społeczna państwa polskiego u progu członkostwa w Unii Europejskiej*, Radom 2004, s. 179–181; B. Szluz, *Świat społeczny bezdomnych kobiet ...*, s. 267–268.

<sup>196</sup> Por. V. Mougin, *Les SDF...*, s. 45–46.

nowa kategoria osób bezdomnych, tzn. pracujących, ale mieszkających w namiocie pod jednym z mostów nad Sekwaną lub śpiących w samochodzie.

We Francji wciąż można dostrzec stereotyp, ukazujący kłoszarda, który sam wybrał życie na ulicy, łamiąc wszelkie normy. Z kolei bardziej współczesny obraz bezdomnego, ukazuje człowieka przebywającego we wspomnianych miejscach publicznych lub placówkach prowadzonych przez organizacje pozarządowe, otrzymującego żywność we francuskich stowarzyszeniach, których celem jest dostarczanie jej najbardziej potrzebującym osobom, myjącego się w łazniach, pobierającego zasiłek dla bezrobotnych. Spotyka się również bezdomnych, którzy nie korzystają ze wspomnianej pomocy, a część z nich pracuje.

### 3. Przeciwdziałanie zjawisku bezdomności we Francji

Od kilkudziesięciu lat podejmuje się we Francji próby przeciwdziałania zjawisku bezdomności. W 1988 roku został wprowadzony wspomniany zasiłek dla bezrobotnych (RMI), natomiast w 1998 roku ustawa w sprawie walki z wykluczeniem<sup>197</sup>. W połowie lat dziewięćdziesiątych w wielu francuskich miastach zaczęto tworzyć placówki, których celem była pomoc bezdomnym, jak również zrestrukturyzowano centra nagłego zakwaterowania. W tym samym czasie dostrzeżono nagłe zwiększenie się liczby stowarzyszeń, które postawiły sobie za cel pomoc najbardziej potrzebującym osobom, jednocześnie zaczęły domagać się i zabiegać o środki finansowe pochodzące z budżetu państwa. Do najbardziej znanych organizacji podejmujących działania na rzecz bezdomnych należą m.in.: Lekarze Świata, Lekarze bez Granic, Pomost – Passerelle, EMAUS.

Francja należy do tych krajów, które podjęły próbę zbudowania strategii mającej na celu przeciwdziałanie i rozwiązywanie czy zmniejszanie skali zjawiska bezdomności. FEANTSA przyjęła pięć głównych celów, które zostały uznane za istotne elementy strategii prowadzącej do wyeliminowania bezdomności:

1. przeciwdziałanie bezdomności ulicznej;
2. ograniczenie pobytu w placówkach pomocy bezdomnym do sytuacji kryzysowych;
3. przejściowe zakwaterowanie ma stanowić etap na drodze do udanego wyjścia z bezdomności;
4. zapobieganie sytuacji opuszczania instytucji bez tzw. opcji mieszkaniowej;

---

<sup>197</sup> Loi n°98-657 du 29 juillet 1998 d'orientation relative à la lutte contre les exclusions, NOR: MESX9800027L, Version consolidée au 1 juin 2009, (tłum. Ustawa nr 98-657 z dnia 29 lipca 1998 r. w sprawie walki z wykluczeniem, NOR: MESX9800027L, Wersja skonsolidowana na 1 czerwca 2009), [www.legifrance.gouv.fr](http://www.legifrance.gouv.fr) z dnia 24.06.2010 r.

5. żadna młoda osoba w rezultacie przejścia w niezależne życie nie może stawać się jednostką bezdomną<sup>198</sup>.

Obok długofalowych programów przeciwdziałania bezdomności organizowane są we Francji także kampanie społeczne. Przykładem może być zorganizowana w 2006 roku w Paryżu akcja organizacji Lekarze Świata, która zamiast słupków na chodnikach ustawiła krzyże. Miały one obrazować śmierć bezdomnej osoby na ulicy. Zostały na nich umieszczone napisy: „Każdej zimy setki bezdomnych umierają na chodnikach. Reaguj!”.

Z kolei na przełomie 2005 i 2006 roku ta sama organizacja rozdawała w Paryżu namioty osobom bezdomnym. Z chwilą kiedy te osoby osiedliły się w mieście, mieszkańcy wyrazili sprzeciw. To wywołało protest grupy Les Enfants de Don Quichotte, która rozbiła 200 czerwonych namiotów wzdłuż brzegów kanału Saint Martin w Paryżu. Celem było ukazanie znaczenia działań podejmowanych w ramach wolontariatu, konieczności tworzenia rozwiązań w ramach prowadzonej w kraju polityki społecznej oraz podkreślenie znaczenia obrazu bezdomnych kreowanego przez francuskie media. Kwestia bezdomności była wówczas bardzo popularna, co w okresie poprzedzającym wybory prezydenckie, doprowadziło m.in. do uchwalenia w 2007 roku ustawy dotyczącej egzekwowalności prawa do mieszkania. Przyjęto, że zagadnienie mieszkalnictwa i bezdomność we Francji były i są priorytetowymi kwestiami w latach 2008–2012. W listopadzie 2009 roku wprowadzono szczegółową strategię przeciwdziałania bezdomności. Do głównych celów w niej zawartych zaliczono:

1. znaczne zmniejszenie liczby osób mieszkających na ulicach;
2. wdrożenie usług koncentrujących się na człowieku, opartych na prawach człowieka i dostosowanych do indywidualnych potrzeb osób doświadczających bezdomności oraz wykluczenia mieszkaniowego.

Strategia jest podstawą dla rozwiązania noszącego nazwę „najpierw mieszkanie” („Housing First”). Podejście takie jest znane także jako „natychmiastowe zamieszkanie” (rapid re-housing) i jest zorientowane na rozwiązanie problemu bezdomności ukierunkowane na dostarczenie ludziom bezdomnym mieszkania, a ponadto zagwarantowanie w nim różnych usług społecznych. Dostrzegana jest zatem różnica pomiędzy takim innowacyjnym rozwiązaniem a tradycyjnymi schroniskami. Jest to oparcie udzielanego człowiekowi wsparcia na mieszkalnictwie, z natychmiastowym koncentrowaniem pomocy na zapewnieniu nie tylko dostępu, ale także utrzymaniu stałego mieszkania<sup>199</sup>. Zapobiega ono kumulowaniu jednostek dotkniętych bezdomnością w jednym miejscu, ponadto motywuje do działania, aktywizuje, wzmacnia samodzielność i poczucie odpowiedzialności.

---

<sup>198</sup> Por. FEANTSA, *Rozwiązywanie problemu bezdomności: podręcznik dla twórców polityki społecznej*, Bruksela 2010, s. 5.

<sup>199</sup> National Alliance to End Homelessness, *What is Housing First?*, <http://www.endhomelessness.org/content/article/detail/1425> z dnia 11.12.2010 r.

Zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 2007 roku, wspomniana egzekwowalność prawa do mieszkania uzyskała we Francji podstawy prawne. W związku z tymi zapisami, osoby korzystające z lokali tymczasowych mogą tam pozostać dopóki nie będą mieć możliwości osiedlenia się w jednej z form stałego zamieszkania. Z kolei placówki tymczasowe nie mogą już „wyrzucić” osób bezdomnych na ulicę, mają natomiast obowiązek zapewnienia im noclegu na kolejną noc. Ponadto, osobom, które zgłaszają się do placówek kryzysowych powinno się proponować mieszkanie długoterminowe, dostosowane do ich indywidualnych potrzeb. Francuska strategia przeciwdziałania bezdomności funkcjonuje według zasady humanitarnego podejścia i bezwarunkowego schronienia. Według niej każda jednostka powinna mieć dostęp do placówek kryzysowych, a także możliwość pozostawania w nich do czasu znalezienia stałego zakwaterowania. Wspomniany bezwarunkowy dostęp do tego typu placówek sprawia, że beneficjent nie ma obowiązku ujawniania swoich danych osobowych. Strategia kładzie szczególny nacisk na potrzebę prowadzenia zintegrowanych usług na określonym terenie, co oznacza podejmowanie działań w każdym departamencie w odniesieniu do osób zagrożonych bezdomnością. Obejmują one pracę zespołów w terenie (mobile teams), prowadzenie interwencyjnej linii telefonicznej, zakwaterowania kryzysowego, ośrodków dziennych oraz innych usług wiążących się z zaspokojeniem potrzeb osób bezdomnych. Podjęte inicjatywy mają na celu lepszą koordynację usług i zakwaterowania, jak również zwiększają pewność, że wsparcie potrzebujących osób jest właściwe, ciągle i skuteczne<sup>200</sup>.

W Paryżu w listopadzie 2007 roku, z inicjatywy organizacji FNARS, odbyła się pierwsza międzynarodowa konferencja poświęcona problemowi bezdomności. Jej celem było uzgodnienie wspólnego stanowiska i wypracowanie propozycji działań w sprawie przeciwdziałania zjawisku bezdomności. Uznano, że nie było do tej pory jednolitości i spójności w zakresie proponowanych rozwiązań, występował nadmiar planów, niekiedy również działań, podmiotów je realizujących i środków, które nie ułatwiały prowadzenia harmonijnej i odpowiadającej potrzebom osób bezdomnych polityki społecznej. Podczas tej konferencji zastosowano podejście naukowe stosowane w sektorze medycznym, które umożliwiło uczestniczącym podmiotom spojrzenie na kwestię bezdomności z dystansem, obiektywizację wyzwań i opracowanie metody opartej na dowodach. Wspomniana metoda zakłada:

1. monitoring i dokumentację tendencji występujących w sferze bezdomności, jak również zmian liczebności bezdomnych osób oraz stworzenie odpowiednich wskaźników;
2. badanie i analizę przyczyn bezdomności, podejmowanych rozwiązań, które powinny być dopełnieniem monitoringu i dokumentacji;
3. regularne dostosowywanie polityki społecznej wobec problemu bezdomności, które jest skuteczne tylko w obliczu pełnego zrozumienia tej kwestii społecznej.

---

<sup>200</sup> Por. FEANTSA, *Rozwiązywanie problemu bezdomności: podręcznik dla twórców polityki społecznej...*, s. 4, 7–22.

We Francji istniała wyraźna potrzeba stworzenia spójnej polityki społecznej opartej na analizie sytuacji. W raporcie, który powstał w wyniku prowadzonych dyskusji, wykazano, że ta polityka była niekompletna i mało efektywna. Wskazano potrzebę koordynacji strategicznych działań na szczeblu państwowym. Ustalenia poczynione w czasie konferencji dotyczyły następujących zagadnień:

- 1 . osobom bezdomnym należy się szacunek;
- 2 . należy brać pod uwagę różnorodność sytuacji, w jakich znajdują się osoby bezdomne;
3. dostrzeżono potrzebę ujednoczenia działań w zakresie podejmowanych wobec bezdomnych interwencji;
4. zalecono wdrożenie zasady „bezwartunkowego” przyjęcia oraz obowiązku pomagania wszystkim tym, którzy tej pomocy potrzebują;
5. postulowano, że narzędzia polityki społecznej wobec zjawiska bezdomności trzeba wdrożyć na szczeblu regionalnym, przy czym pełen wachlarz usług powinien być wprowadzony w oparciu o ocenę potrzeb, z kolei plany należy oceniać i zmieniać przy uwzględnieniu celów i dostępnych środków.

Wytyczne doprowadziły do ogłoszenia, przez Sekretarza Stanu do spraw mieszkalnictwa i rozwoju terenów miejskich, dwudziestu propozycji mających przyczynić się do stworzenia rozwiązań w zakresie mieszkalnictwa publicznego i zapewnić dostęp do mieszkań tym, którzy ich potrzebują<sup>201</sup>. Wspomniana konferencja miała wpływ na zmianę stanowiska wobec analizowanego problemu społecznego, który jest jednym z największych w tym kraju, ponieważ innowacyjne i horyzontalne podejście zintegrowało różne podmioty oraz skutkowało opracowaniem zaleceń tworzących podstawę spójnej i strategicznej polityki tego państwa.

## Podsumowanie

Prezentując i analizując zjawisko bezdomności w jednym z krajów zachodniej części Europy, można dostrzec, że z jednej strony podejmowanych jest tam szereg działań mających na celu przezwyciężanie, a może raczej ograniczanie problemu. Partnerem wspierającym inicjatywy podejmowane przez różne podmioty, są m.in. media, które szczególnie przed rozpoczęciem zimy lub w czasie jej trwania, prowadzą kampanie społeczne mające na celu pomoc bezdomnym. Przykładem może być projekt, który realizowano w kwietniu 2010 roku po hasłem: „The street. Easy to enter. Hard to escape” („Ulica. Łatwo na nią trafić. Ciężko się z niej wydostać”)<sup>202</sup>. Nawiązuje w swej formie do reklam, które pojawiają się w Internecie, a których nie udaje się dezaktywować. Kamera zamontowana była w okularach noszonych przez bezdomnego, co pozwoliło udostępnić obraz codzienności w taki sposób egzystującego człowieka.

---

<sup>201</sup> Por. tamże, s. 27–29.

<sup>202</sup> *Easy to enter. Hard to escape*, [www.kampaniespoleczne.pl](http://www.kampaniespoleczne.pl) z dnia 14.01.2011 r.



Z drugiej strony należy zwrócić uwagę na to, że w społeczeństwie konsumpcyjnym występuje kult indywidualizmu, który czasem ogranicza się do wizerunku kształtowanego za pomocą dóbr konsumpcyjnych. W odniesieniu do analizowanego zjawiska jest to próba/eksperyment bycia przez pewien czas bezdomną osobą. Egzemplifikacją mogą być przypadki spania w kartonie pod mostem czy w namiocie, pomimo posiadania domu lub mieszkania. Dużą rolę odgrywają wspomniane media, które tworzą nową modę i trendy, a co za tym idzie są kreatorem sztucznych potrzeb współczesnego człowieka. Niekiedy przytoczone sytuacje są elementem kampanii społecznych, ale część z nich, to jakby swoisty „turnus” spróbowania czegoś nowego, oryginalnego. Ponadto szybkie i ciągle nabywanie nowych przedmiotów czy nawet pożywienia wywołuje konieczność pozbywania się tych wcześniej kupionych, bardzo często będących w dobrym stanie. W wyniku tego część osób zaliczanych do ubogich, nie chce być aktywna, ponieważ egzystuje w oparciu o wciąż gromadzone używane dobra. Wydaje się, że można w tym przypadku użyć z jednej strony sformułowania „zaradność w bezradności”<sup>203</sup>, a z drugiej zaryzykować użycie określenia „ubóstwo z wyboru”, mając na uwadze przesuwanie czy zacieranie się granicy tego pojęcia.

## Bibliografia:

1. **Auleytner J.**, *Polityka społeczna, czyli ujarzmienie chaosu socjalnego*, Warszawa 2002;
2. **Błażej E., Bartosz B.**, *O doświadczeniu bezdomności*, Warszawa 1995;
3. **Declerck P.**, *Rozbitkowie: rzecz o paryskich kloszardach*, Warszawa 2004;
4. **Dębski M.**, *Socjodemograficzny portret zbiorowości ludzi bezdomnych województwa pomorskiego – grudzień 2007 (Raport z badań)*, „Pomost – o bezdomności bez lęku. Pismo samopomocy” 2007;
5. **Dębski M.**, *Sytuacja bezdomnych kobiet w województwie pomorskim*, „Forum – o bezdomności bez lęku” 1(2008);
6. **Djemila Z- H.**, *Les SDF et la villa. La géographie du savoir- survivre*, Paris 2002;
7. *Easy to enter. Hard to escape*, [www.kampaniespoleczne.pl](http://www.kampaniespoleczne.pl) z dnia 14.01.2011 r.
8. **Edgar B.**, *European Review of Statistics on Homelessness in Europe*, Brussels 2009;
9. **Edgar B., Meert H.**, *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe*, Brussels 2006;
10. **European Federation of National Organisations Working with the Homeless**, *ETHOS – European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*, [www.feantsa.org.pl](http://www.feantsa.org.pl) z dnia 10.03.2008 r.;

---

<sup>203</sup> Na temat specyficznych „stylów radzenia sobie z biedą” piszą polscy badacze biedy. Szerzej na ten temat zob. E. Tarkowska red., *Zrozumieć biednego. O dawnej i obecnej biedzie w Polsce*, Warszawa 2000.

11. **FEANTSA**, *Rozwiązywanie problemu bezdomności: podręcznik dla twórców polityki społecznej*, Bruksela 2010;
12. **Głąbicka K.**, *Polityka społeczna państwa polskiego u progu członkostwa w Unii Europejskiej*, Radom 2004;
13. **Homeless World Cup Organisation**, *Homeless Statistics*, <http://www.homeless-worldcup.org/content/homelessness-statistics> z dnia 19.04.2011 r.;
14. **Jagodzińska E.**, *O przyczynach bezdomności w Polsce – wybrane zagadnienia*, <http://www.bratalbert.pl> z dnia 24.09.2007 r.;
15. **Kalinowski K.**, *Bezdomność na świecie i w Europie*, „Homo Mizerus” 20(2010);
16. *La Rue et le foyer*, INED/PUF, Diffusion, 2001;
17. *Loi n°98-657 du 29 juillet 1998 d'orientation relative à la lutte contre les exclusions*, NOR: MESX9800027L, Version consolidée au 1 juin 2009, (tłum. Ustawa nr 98-657 z dnia 29 lipca 1998 r. w sprawie walki z wykluczeniem, NOR: MESX9800027L, Wersja skonsolidowana na 1 czerwca 2009), [www.legifrance.gouv.fr](http://www.legifrance.gouv.fr) z dnia 24.06.2010 r.
18. **Mougin V.**, *Les SDF*, Le Cavalier Blue, Paris 2005;
19. **National Alliance to End Homelessness**, *What is Housing First?* U.S.A. Washington, DC, <http://www.endhomelessness.org/content/article/detail/1425> z dnia 11.09.2010 r.;
20. **Ogonowska I.**, *Bezdomność w krajach Wspólnoty Europejskiej w latach 1991-1992*, Warszawa 1994;
21. **Pavelková J.**, *Antropologicko-sociální studie problematiky bezdomovců a žebřáků v České Republice*, Praha 2010;
22. **Pawłowska R., Jundziłł E.**, *Pedagogika człowieka samotnego*, Gdańsk 2000;
23. **Piekut- Brodzka D.M.**, *Bezdomność*, Warszawa 2006;
24. **Piotrkowska- Marczak K., Kietlińska K.**, *Rola sektora non- profit w opiece nad bezdomnymi*, „Polityka Społeczna” 10(1994);
25. **Pisarska M.**, *Bezdomni w Łodzi. Analiza socjologiczna*, „Polityka Społeczna” 11-12(1993);
26. **Pisarska M.**, *Miejskie schronisko dla bezdomnych kobiet w Łodzi (zasady funkcjonowania, charakterystyka zbiorowości pensjonariuszek)*, „Praca Socjalna” 4(1993);
27. **Porowski M.**, *Bezdomność – obraz zjawiska i populacji ludzi bezdomnych*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, red. T. Pilch, I. Lepalczyk, Warszawa 1995;
28. **Przymeński A.**, *Bezdomność jako kwestia społeczna w Polsce współczesnej*, Poznań 2001;
29. **Sakowicz T.**, *Dysfunkcjonalność rodziny polskiej*, praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. J. Śledzianowskiego, Biblioteka KUL, Lublin 1997;
30. **Stankiewicz L.**, *Zrozumieć bezdomność. Aspekty polityki społecznej*, Olsztyn 2002;
31. **Szluz B.**, *Świat społeczny bezdomnych kobiet*, Warszawa 2010;

32. **Śledzianowski J.**, *Przyczyny bezdomności spowodowane dysfunkcjonalnością rodziny*, „Roczniki Naukowe Caritas” 1(1997), red. T. Kamiński, W. Łazewski, H. Skorowski;
33. **Tarkowska E.** (red.), *Zrozumieć biednego. O dawnej i obecnej biedzie w Polsce*, Warszawa 2000;
34. **Wierzbicka K.**, *Problem bezdomności w Polsce*, [w:] *Sfery niedostatku i nędzy mieszkaniowej w Polsce*, red. E. Kuminek, Warszawa 1990;
35. **Wygnańska J.**, *Europejska typologia bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego ETHOS*, [w:] *Bezrobocie jako problem bezdomnych polskich*, red. A. Duracz-Walczak, Warszawa 2007.

## THE PHENOMENON OF HOMELESSNESS IN FRANCE

### Summary

Homelessness is a social problem which in spite of its existence has not been successfully solved till today. It is graded, very difficult for the scientific investigation and even dangerous for the researcher, also the practitioner who is involved in that problem. Therefore there is a postulate of the continuous searching for new solutions, and improving the existing ones. The subject of this article is the phenomenon of homelessness in France.

**Słowa kluczowe:** Francja, bezdomność, pomoc społeczna

**Keywords:** France, homelessness, social help

